

Hrvatska europska politika: mogućnosti, nužnosti i neizvjesnosti

DEŠA MLIKOTIN - TOMIĆ*

Sažetak

Politika uključivanja zemalja novih demokracija u postojeći i budući ekonomski poredak u Europi provodit će se postupno i u skladu sa Sporazumima o pridruživanju. Premda uspostavljanje odnosa s Europskom zajednicom nije instrumentalno, političko i institucionalno pitanje, kao npr. s Ujedinjenim narodima, položaj Hrvatske u Europi biti će određen rangom bilateralnog sporazuma koji će Hrvatska sklopiti s Europskom zajednicom. Budući da se radi o vrlo složenim i dalekosežnim oblicima prilagodavanja i suradnje s Europskom zajednicom, hrvatska europska politika trebala bi biti oblikovana na način da u perspektivi stabilizacije ratnih prilika bude spremna ispuniti zahtjeve uspostavljanja odnosa pridruživanja s Europskom zajednicom potpisivanjem sporazuma druge generacije.

1. Tri pretpostavke Europske politike

Promišljanje i kontroliranje opredjeljenja o mogućem odnosu Hrvatske prema Europi omogućuju sljedeća polazišta:

a) Iako Europska zajednica nije jedini institucionalni okvir sadašnjega europskog poretka niti je odgovornost EZ primarno politička (europska sigurnost, mir, vanjska politika), nacionalna "europska politika" mora se oblikovati tako da uspostavi odnose najvišeg hijerarhijskog reda između Hrvatske kao države nečlanice i EZ.

b) Pored tog neposrednog zadatka podređenog suvremenim europskim realnostima, istodobno je neophodno obuhvatiti i prema tome uspostaviti odnos prema tendencijama uspostavljanja tzv. novog europskog poretka, poretka u nastanku.

c) Istraživanje mogućeg odnosa Hrvatske prema Europi i EZ mora se provesti apstrahirajući okolnosti rata protiv Hrvatske i neizvjesnosti o vremenu uspostavljanja upravne i političke vlasti na ukupnom teritoriju Republike Hrvatske. Više od toga, potrebno je zabilježiti, ali i odvojiti, i druge neizvjesnosti na Balkanu i u svijetu koje utječu na položaj Hrvatske u Europi. Osnovno obilježje ne samo hrvatskog položaja već i mnogih drugih, ako ne i svih, europskih država začetak je novih odnosa unutar država (prijelaz u demokraciju i tržišno gospodarstvo) i u međusobnim odnosima.

*Deša Mlikotin - Tomić, docent na Ekonomskom fakultetu u Zagrebu na predmetima Međunarodno i privredno pravo, Trgovačko pravo i Tržišno pravo, Katedra Trgovina i turizam

Kraj i rezultat tih tendencija je neizvjestan te se treba naučiti i prihvatiti život i djelovanje pa i oblikovanje hrvatske europske politike u okolnostima brojnih nepoznanica, dvojbi i neizvjesnosti.

2. Odnosi Hrvatska - EZ

Položaj Hrvatske u Europi bit će određen rangom bilateralnog sporazuma koji će Hrvatska sklopiti s EZ. Sadašnji europski ekonomski poredak utemeljen je na EEZ i EFTI i njihovu najnovijem projektu Sporazuma o europskom ekonomskom prostoru koji je dogovoren 1991. i potvrđen od strane suda EZ 1992, ali koji još nije i ratificiran (negativan rezultat referendumu u Švicarskoj). Oba su rezultat dugogodišnje prakse i diplomatskih aktivnosti započetih i dovršenih prije raspada bloka Istočne Europe, i nastanka tzv. novih demokracija pa te države zajedno sa Hrvatskom u tom poretku nemaju svoj glas i mjesto.

Uspostavljanje odnosa s EZ (ali i drugim europskim integracijama) nije instrumentalno, političko i institucionalno pitanje kao npr. uspostavljanje odnosa s UN.

Da bi započeli pregovori o pristupanju i o uspostavi višeg ranga bilateralnih odnosa trebaju biti ispunjene sljedeće pretpostavke: ispunjenje određenog stupnja tržišnih sloboda, tržišnog zakonodavstva i s time usklađene prakse, demokratizacija društva, poštivanje ljudskih prava, privatizacija i profesionalizacija u tržišnim i netržišnim područjima djelovanja.

Pobliza mjerila ocjene stanja u pojedinim državama s tih stanovišta nisu objektivizirana, ona se određuju od slučaja do slučaja, ali ipak konačna odluka koja jest politička (Vijeće ministara EZ) nije diskreciona i ne može ih zanemariti.

Vežanost tim kriterijima pokazala se i u slučaju Hrvatske: otvorena agresija i ratno stanje nisu bili dovoljni razlozi da se odustane od stroge primjene općih zahtjeva koji vrijede za sve države nečlanice.

Hrvatska europska politika treba biti oblikovana na način da u perspektivi stabilizacije ratnih prilika bude spremna postaviti zahtjeve za uspostavljanje odnosa pridruživanja EZ potpisivanjem sporazuma druge generacije.

U ovom trenutku nije moguće očekivati takav mandat Vijeća ministara EZ, već trgovinski sporazum kojim bi se normalizirala naša trgovinska razmjena i uspostavili odnosi suradnje Hrvatske i EZ-a u okviru programa *Tempus* i *Phare*.

Pa ipak, politika uključivanja u postojeći i budući ekonomski poredak u Europi zemalja novih demokracija provodit će se postupno i u skladu sa Sporazumima o pridruživanju.

Budući da se radi o vrlo složenim dalekosežnim oblicima prilagodavanja i suradnje s EZ, nije preuranjeno da hrvatska politika već sada započne taj proces i politiku prilagodavanja po kriterijima sporazuma.¹

¹ Poblize o sadržaju i strukturi Sporazuma o pridruživanju druge generacije u: Mlikotin-Tomić, D.: Sporazumi o pridruživanju EEZ, *Računovodstvo i financije*, veljača 1993, br. 2, str. 76.

Do sada su taj tip odnosa s EEZ uspostavile Poljska, Čehoslovačka i Mađarska i po tome se postupa iako ugovori još nisu ratificirani. Početak pregovora o tim sporazumima EZ je uvjetovala ostvarenjem stvarnog napretka "prema otvorenim političkim ekonomskim sistemima" u državama potpisnicama.

U sporazume je ugrađen stupnjevit i postupan prijelaz iz jednog u drugi oblik prilagođavanja i suradnje, što je primjereno metodi Ugovora o osnivanju EZ i sporazumima o pristupanju. Istodobno EZ namjerava nadzirati da li se poštuju načela pravne države, ljudskih prava, višestranačkog sistema i tržišnog gospodarstva.

Više od toga, očekuje se da se zabilježe povoljni učinci provođenja u život tržišnog zakonodavstva i gospodarstva, a osobito ostvarenja pogodnosti ekonomije obujma.

Tu započinju i problemi nerealnih očekivanja brzog prijelaza u tržišno gospodarstvo, čak i kada su uređeni bilateralnim ugovorima takvog značaja i opsega kao što su Sporazumi o pridruživanju.

3. Novi europski poredak i nova savezništva

Stvaranje tržišnog gospodarstva u suvremenim uvjetima zahtijeva savezništvo država na međunarodnoj razini. Na tim zakonitostima utemeljena je Europska ekonomska zajednica radi stvaranja ne samo zajedničkog tržišta nego stvaranja suvremenog tržišnog gospodarstva u nacionalnim okvirima država članica. U novije vrijeme i SAD, koje jedine imaju dovoljno veliko i najranije organizirano jedinstveno tržište, sklopile su tržišni savez s Kanadom. Tim putem idu i druge države Latinske Amerike, Novi Zeland i Australija.

Od država novih demokracija očekuje se vremenski i po učincima mjerljivo uspostavljanje tržišnog gospodarstva u politički nestabilnim prilikama i bez ratova koji se vode na Balkanu. Pri tome se zaboravlja da su takvo tržišno gospodarstvo europske države ostvarile samo putem međunarodnog carinskog i ekonomskog saveza ujedinjenjem u EEZ, i to u procesu koji je trajao 40 godina u okolnostima mira od unutarnjih političkih prevrata (radi neprivilačnog i zastrašujućeg lika komunizma) i mira na granicama.

Na ta nerealna i nemoguća očekivanja upozorila sam vrlo rano, najavljujući potrebu i pojavu tržišnih i carinskih savezništava država novih demokracija radi ostvarivanja velikih zadataka koji ih očekuju.²

Takve inicijative danas se ostvaruju pod različitim nazivima, s različitim sudionicima i zadacima. Neke će se ostvarivati poticane od strane EZ i u okvirima ciljeva Sporazuma o pridruživanju, a druge neovisno o sustavu EZ.

Ponude takvih savezništava i poticaje za nova treba prihvatiti i jačati jer će se novi europski ekonomski poredak i raspored grupiranja država razviti upravo u meandriranju i međusobnom takmičenju različitih tržišnih, carinskih i ekonomskih saveza.

² Na savjetovanju u Josef Kreiner Haus-Graz u proljeće 1991, objavljeno u: *Alle Macht nach unten?*, Leykam, 1992, Mlikotin-Tomić, D.: *Europe - The regions and mythology*, str. 45.

Novi europski poredak ostvarit će se kao empirijska pojava, pojava prakse usmjerene pravnim tehnikama i ekonomskim zakonitostima tržišta na iskustvima europskih integracija nakon drugoga svjetskog rata, a ne kao planirani projekt proizašao iz administracije međunarodnih ureda ili načelnog diplomatskog dogovora.

Svaki pokušaj upravljanja projektom iz jednog mjesta (kao napr. novi europski ekonomski svjetski poredak iz 60-ih) nema izgleda za uspjeh i samo odgađa početak važnog povijesnog procesa te nužno mora biti opterećen nadmetanjem za diobu interesnih tržišnih područja.

4. *Izvjednosti i neizvjednosti*

U takvom organizacijskom i koncepcijskom neredu Hrvatska mora biti prisutna na kvalificiran način na svim mjestima sadašnjih i budućih okupljanja europskih država jer u ovom trenutku nije moguće predskazati koja će od sljedećih koncepcija prevladati u predstojećem desetljeću:

- monistička; proširenjem kao jednim oblikom uključivanja u europske ekonomske rasporede i spajanja;
- partikularistička, u kojoj će EZ biti središnji promotor više neovisnih i na različite načine povezanih grupiranja država na programima tržišta, ekonomije i carina, ili
- nova grupiranja, neovisno o utjecaju EZ ili pod izričitim utjecajima drugih središta moći i interesa izvan Europe.

U planiranju hrvatske europske politike valja stoga pretpostaviti kao izvjesno:

- da će EZ premostiti postojeće i buduće nesuglasje i suprotstavljanja, i
- da buduće raspoređivanje i ponovno okupljanje država u saveze neće biti provedeno po ideološkim, kulturnim, tradicijskim pa i tradicionalnim civilizacijskim obrascima, već prema novim mjerilima diobe društava i država, a to će biti mjerila tržišnog uređenja odnosa u društvu. Kriterij tržišta danas podrazumijeva civilizacijsku pojavu, kao kriterij ostvarenja stupnja suvremene organizacije odnosa među ljudima i institucijama tržišta i kao mjerilo pripadnosti društvima višeg uzornog ustrojstva.

Pretpostavke su oblikovanja osnova hrvatske europske politike da se ona:

- oblikuje kao nacionalni interes;
- provede kao nacionalni program europeizacije prava i prakse tržišnog gospodarstva;
- uspostavi odnos i ravnoteža s ostalim vanjskopolitičkim ciljevima i unutarnjom politikom, i
- provede organizacija i profesionalizacija rada primjerena opsegu i težini posla, vodeći računa o troškovima takve makrotransakcije.

Evropska zajednica i nacionalni interesi

Deša Mlikotin - Tomić

*CROATIAN ECONOMIC POLICY: POSSIBILITIES, NECESSITY,
UNCERTAINTY*

Summary

The policy of inclusion into the existing and the future economic order in Europe by the countries of the New Democracy will be carried out gradually and in concordance with the agreements on association. Although the establishment of relationships with the European Community is not an instrumental, political, and institutional question, as it is, e.g. with the United Nations, Croatia's position in Europe will be determined by the degree of the bilateral agreement which Croatia will have achieved in its dealing with the European Community. Since this is a matter of very complex and far-reaching forms of adaptation and cooperation with the European Community, Croatian European policy ought to be formed in a way which would allow the country to fulfil the requirements for the establishment of such relationships with the European Community that, with the stabilizing of the present war circumstances, might bring about the signing of a second generation agreement.